

NASIONALE SENIOR CERTIFIKAAT-EKSAMEN
NOVEMBER 2021

GESKIEDENIS: VRAESTEL II

NASIENRIGLYNE

Tyd: 3 uur

200 punte

Hierdie nasienriglyne word voorberei vir gebruik deur eksaminatore en hulpeksaminatore. Daar word van alle nasieners vereis om 'n standaardiseringsvergadering by te woon om te verseker dat die nasienriglyne konsekwent vertolk en toegepas word tydens die nasien van kandidate se skrifte.

Die IEB sal geen gesprek aanknoop of korrespondensie voer oor enige nasienriglyne nie. Daar word toegegee dat verskillende menings rondom sake van beklemtoning van detail in sodanige riglyne mag voorkom. Dit is ook voor die hand liggend dat, sonder die voordeel van bywoning van 'n standaardiseringsvergadering, daar verskillende vertolkings mag wees van die toepassing van die nasienriglyne.

AFDELING A INDIVIDUELE BRONONTLEDING**VRAAG 1 VISUELE BRONONTLEDING**

1.1 *Identifiseer EEN visuele leidraad op die foto wat toon dat die mense wat by hierdie voorval betrokke was, voorstanders van vrede was.*

[VLAK 2 en VLAK 3]

- Verskeie hande gelig in die tweevinger-vredesteken
- Oproepkaarte word verbrand
- Daar is 'n "flower power" embleem op een van die opgeligte arms

[ENIGE EEN relevante en akkurate punt]

1.2 *Hoe vestig die foto jou aandag op die brandende oproepkaarte? Verskaf TWEE punte.*

[VLAK 2]

- 'n Nabyskoot deur die kameraman
- Die brandende kaarte is die fokuspunt van die foto – geleë in die middel van die foto

[ENIGE TWEE relevante en akkurate punte]

1.3 *Gebruik jou eie kennis om te ontleed hoe die volgende groepe moontlik op hierdie foto sou reageer:*

[VLAK 4]

1.3.1 Die Amerikaanse publiek (TWEE punte)

- Party Amerikaners – afgryse oor die gebrek aan patriotisme
- Party Amerikaners – geïnspireer, bewus gemaak van die ongeregtighede

1.3.2 Die Amerikaanse regering (TWEE punte)

- Woedend/ontsteld/briesend
- Hulle kan dit as anti-patrioties beskou
- Wil dalk optree teen groepe wat hul oorlogspoging probeer saboteer

[ENIGE TWEE relevante en akkurate punte vir die Amerikaanse publiek en ENIGE TWEE relevante punte vir die Amerikaanse regering]

1.4 *As daar in ag geneem word dat slegs mans tydens die Viëtnam-oorlog in die weermag opgeneem is, waarom is dit belangrik dat vroue op die foto oproepkaarte verbrand? Skryf EEN punt neer.*

[VLAK 6]

- Toon dat die oorlog almal in die samelewing geraak het, alle Amerikaners, nie net mans nie
- Toon dat moeders en vrouens ook geraak is
- Toon dat vroue 'n aktiewe rol gespeel het om teen die oorlog te betoog omdat hulle ook daardeur geraak is

[ENIGE EEN relevante en akkurate punt]

- 1.5 *Noem TWEE sterkpunte van hierdie foto as historiese bewys vir 'n historikus wat die aard van protes teen die Viëtnam-oorlog ondersoek.*
[VLAK 3]

- Dit toon bewyse van die werklike aard van protes uit dié tydperk.
- Dit bewys dat vroue spesifiek aan protes teen spesifiek die oproep deelgeneem het.
- Lewer bewys van die soort protes wat teen die Viëtnam-oorlog uitgevoer is – d.w.s. die verbranding van oproepkaarte.
- Dit help ons om die intensiteit van 'n protes te bepaal en 'n gevoel van hoe die oorlog as negatief beskou is.

[ENIGE TWEE relevante en akkurate punte]

VRAAG 2   TEKSTUELE BRONONTLEDING

- 2.1 *Gebruik die eerste paragraaf van die bron om te verduidelik waarom die Suid-Afrikaanse regering besorg was oor die oorgawe van mag deur Portugal aan die MPLA in Angola. Verskaf DRIE punte.*
[VLAK 2]

- Angola sou nou 'n vyandige buurland wees/sou SA nie meer goedgesind wees nie
- Sou SWAPO ondersteun
- En basisse vir MK-kaders bied

[ENIGE DRIE relevante en akkurate punte]

- 2.2 **Vind 'n historiese konsep in die bron wat die beste by elkeen van die volgende definisies pas. Skryf slegs die historiese konsep neer. Geen verduideliking is nodig nie.**
[VLAK 2 en VLAK 3]

- 2.2.1 *'n Groep aktiviste in 'n kommunistiese of ander revolusionêre organisasie.*

Kaders

- 2.2.2 *Mense wat die konserwatiewe of reaksionêre afdeling van 'n politieke party of stelsel steun of daaraan behoort.*

Regsgesindes

2.3 *In watter mate het die Suid-Afrikaanse regering die Kubaanse teenwoordigheid in Angola as gevaarlik beskou? Gee TWEE aanhalings uit die bron om jou antwoord te staaf.*

[VLAK 6]

- **In 'n groot mate**
- 'die groot Kubaanse militêre teenwoordigheid in Angola, is deur sowel die VSA as die Suid-Afrikaners as werktuie onder bevel van Moskou en as 'n agent van die Sowjet-ekspansionisme beskou.'
- 'Vir die Suid-Afrikaanse regering het die koms van die Kubane, meer as die totstandkoming van die MPLA-bewind, beteken dat 'n groot nuwe bedreiging ontwikkel het in 'n land in die streek'
- 'In Pretoria sowel as in Washington is gevrees dat die Kubane elders in die streek kon ingryp'

[2 punte vir standpunt oor mate + TWEE aanhalings as motivering]

2.4 *Die laaste paragraaf dui daarop dat die Sowjet-Unie gepoog het om die hele suidelike Afrika oor te neem. Gebruik jou eie kennis om te verduidelik of die USSR hierin geslaag het.*

[VLAK 2 en VLAK 6]

- **Nee, hulle het nie**
- Angola sowel as Mosambiek het Marxistiese regerings ontwikkel, maar hulle was nie marionette van die USSR nie en beslis nie deur hulle geannekseer nie.
- Ander Suider-Afrikaanse lande is ook nie deur die USSR 'oorgeneem' nie, kommunisties of nie.

[2 punte vir standpunt oor sukses + 2 punte vir EEN motiverende, relevante verduideliking]

VRAAG 3 HUIDIGE KWESSIE IN DIE MEDIA

3.1 *Verduidelik wat die skrywer bedoel as hy sê dat Biko 'n 'aktivis' was. (Paragraaf 2)*

[VLAK 1 en VLAK 3]

- 'n Aktivis is iemand wat hom beywer vir politieke of sosiale verandering
- Wat Biko sy hele lewe lank gedoen het om die regering uit te daag om apartheid te beëindig

[2 punte vir 'n demonstrasie van die begrip van die term 'aktivis' + 2 punte vir hoe dit op Biko betrekking het]

3.2 *Verduidelik waarom die dood van Stephen Biko vergelyk word met die dood van George Floyd. Gebruik die bron en jou eie kennis om die vraag te beantwoord. Gee TWEE redes uit paragraaf 1.*

[VLAK 3]

- Albei sterftes het massiewe internasionale protesoptogte teen polisiegeweld en rassisme veroorsaak
- Albei sterftes het die regering van die land waarin die dood/moord plaasgevind het, in die verleentheid gestel

- In albei gevalle is ongewapende swart mans gewelddadig deur wit mans vermoor
  - In beide gevalle het mediese beroepslui gejok om 'n moord te verdoesel
- [ENIGE TWEE relevante redes]**

3.3 *Wat het Steve Biko se dood veroorsaak, volgens die bron?*
[VLAK 2]

- Traumatiese breinbesering
  - Marteling
- [EEN akkurate oorsaak uit die teks]**

3.4 *Hoe het Suid-Afrikaanse dokters gereageer op Brittanje se kritiek op hul hantering van Steve Biko se dood? Verskaf EEN aanhaling om jou antwoord te staaf.*
[VLAK 2]

- **Hulle was ontsteld, verdedigend en geïrriteerd:**
  - '... Suid-Afrikaanse dokters [het] ter verdediging teruggekap'
- [EEN akkurate antwoord en EEN ondersteunende aanhaling]**

3.5 *Gebruik jou eie kennis om die impak van die Swartbewussynsbeweging op die Suid-Afrikaanse politiek na Biko se dood in 1977, te beoordeel. Skryf DRIE punte.*
[VLAK 6]

- **Daar was BEPERKTE invloed in die 80's en daarna, maar nie op dieselfde skaal as die ANC of PAC nie:**
- Alhoewel die BCM-organisasie na 1977 verbied is – is AZAPO (1978) gestig en hulle het BCM-idees opgeneem.
- Baie ondersteuners van AZAPO is in die 1970's aan BCM-idees blootgestel
- AZAPO-ondersteuning – hoofsaaklik by die Universiteit van Turfloop en in Soweto
- BCM-idees het selftrots en selfgelling in massa-gebaseerde protes in die 1980's geïnspireer
- Swart teologie is as gevolg van BCM-idees ontwikkel
- Landelike tuisondernemings is deur die BCM geskep
- Ondersteuners het ook jong aktiviste in leierskap opgelei
- Ondersteuners het gemeenskapsgesondheids- en welsynsentrums gestig
- Baie BCM-ondersteuners het belangrike politieke leiers geword – Barney Pityana, Mamphela Ramphele

[Standpunt: 'n mate van assessering van die impak = 2 punte + 2 punte elk vir 2 punte wat dit illustreer (2 + 4 = 6) OF Die standpunt kan in die drie punte geïntegreer word, maar moet duidelik wees.]

AFDELING B BRONGEBASEERDE VRAE**Verwys na Bron A**

4. *Verskaf TWEE bewyse uit paragraaf 2 en EEN bewys uit paragraaf 3 wat toon hoe die Suid-Afrikaanse regering gedurende die 1980's probeer het om beheer oor die land te behou.*

[VLAK 2 en VLAK 3]

Paragraaf 2:

- Probeer om beheer te handhaaf deur die gebruik van die weermag
- byvoorbeeld: opgeleide operasionele mag van 180 000 man en diensplig
- en 'n kragtige/groot lugmag – vegvliegtuie en helikopters
- en weermag – tenks en gepantserde voertuie en artillerie

Paragraaf 3:

- Die manier waarop die townships ontwerp is, het die regering gehelp – dit is gebou as roosters met wye deurpaaie, wat dit vir guerrillas moeilik gemaak het om weg te kruip.
- Die townships is ontwerp om maklik afgesper te kon word.

5. **5.1 Vind 'n historiese konsep in die bron wat die beste by elkeen van die volgende definisies pas. Skryf slegs die historiese konsep neer. Geen verduideliking is nodig nie.**

[VLAK 2]

- 5.1.1 *'n Maatskappy of organisasie wat deur die regering van 'n land besit word, en wat dikwels oor politieke mag beskik.*

Semistaatsinstelling

- 5.1.2 *'n Lid van 'n nie-amptelike militêre groep wat probeer om die regering te verander deur skielike, onverwagse aanvalle op die amptelike gewapende magte te loods.*

Guerrilla

- 5.1.3 *'n Outoritêre regering.*

Regime

- 5.1.4 *Onenigheid oor en teenstand teen die idees van die regering.*

Meningsverskil

- 5.1.5 *Om 'n plek te omsingel, veral met 'n weermag, om die beweging van mense en voorrade in en uit die plek te beperk.*

Beleër

5.2 5.2.1 *Die skrywer lewer bewyse wat daarop dui dat die Suid-Afrikaanse regering gedurende die 1980's nie erg verswak is deur weerstandsbewegings nie. Verskaf TWEE aanhalings om dit te ondersteun.*

[VLAK 2]

- '... die gewapende stryd [het] nooit 'n vlak bereik wat die voortbestaan van die regime bedreig het nie ...'
- '... die regime [het] duidelik die middele gehad om 'n suksesvolle opstand vir baie jare te verhoed ...'
- '... sommige ANC-leiers [het] in die middel van die 1980's 'n 'volksoorlog' van massiewe gewapende verset binne die townships begin voorstaan, so 'n scenario was nooit realisties nie ...'

[Kandidate moet TWEE relevante aanhalings gee]

5.2.2 *Gee EEN aanhaling uit die bron wat aantoon dat die skrywer ook erken dat weerstandsbewegings soms die regering verswak het.*

[VLAK 2]

- '... Die landswye tweedaagse algemene staking in 1984, die grootste van sy soort in die Suid-Afrikaanse geskiedenis op daardie stadium, het die regering vreesbevange gemaak, en baie waarnemers beskou dit, tesame met die regeringsaksie wat daarop gevolg het, as die begin van die finale onrusgolf wat die regime na die onderhandelingsstafel gebring het ...'
- '... Die gesamentlike krag van georganiseerde arbeid en die steun van die UDF-geaffilieerde organisasies het die regering 'n groot knou toegedien wat die politici, ... en die weermag laat swaarkry het ...'

Verwys na Bron B

6. *Hoe korrek is dit om te beweer dat die regering bedreig gevoel het deur die kerke en hul leiers? Verduidelik jou antwoord met behulp van bewyse uit die bron. Verskaf DRIE punte.*

[VLAK 6]

Dit is in 'n **groot/mindere** mate korrek:

- Die mag van godsdienstige leiers en kerke was iets wat Botha se 'veiligheidspesialiste' 'besig gehou' het.
- Omdat kerke hul anti-regeringsaktiwiteite uitgebrei het: bepleit burgerlike ongehoorsaamheid, sanksies, moedig weerstand teen verpligte diensplig aan.
- Die regering het kragdadig/genadeloos opgetree: '... verbannings, deportasies, doodsdreigemente, aanhouding en selfs marteling van godsdiensteleiers ...', toon dat hulle bedreig gevoel het.
- Die staat het pro-regering godsdienstorganisasies en predikante gebruik om propaganda teen aktiviste te versprei: '... 'n veldtog van verguising is van stapel gestuur deur die publikasies en preke van regse godsdienstorganisasies ...'

[Kandidate moet 'n standpunt inneem (2) en dit met DRIE relevante punte ondersteun (6)]

7. *Watter uitwerking het media-sensuur op die internasionale druk op Suid-Afrika gehad?*

[VLAK 2]

Dit het wel van die kritiek gestuit, maar in werklikheid het die druk vir meer sanksies toegeneem.

[Kandidate moet sover moontlik eie woorde gebruik]

8. *Beskryf aan die hand van die bron hoe die regering die regstelsel gebruik het om beheer oor Suid-Afrika te handhaaf. Verwys na bewyse in paragraaf 3 en skryf DRIE punte neer.*

[VLAK 4]

- Hulle het die howe gebruik om hul beheer uit te brei/ as instrument om hul heerskappy uit te brei en hul idees af te dwing
- Honderde wette deurgevoer om joernaliste te reguleer, te stuit en te intimideer
- Hulle het die land se veiligheidswette gekonsolideer en 'n wet op binnelandse veiligheid opgestel wat die regering in staat gestel het om aktiviste op te sluit of tereg te stel

Verwys na Bron C

9. *Hoe sal jy die stemming op die foto beskryf? Verwys na DRIE visuele leidrade op die foto om jou antwoord te ondersteun.*

[VLAK 4]

Stemming: gespanne, woede, vyandig, konfronterend

- Die **uitdrukking** op die gesigte van sowel die skare as die polisiemanne is woede
- Die polisiemanne is gereed om die betogers te slaan – **vyandige optrede/houding** van hul kant, aggressief inbeweeg in die skare
- Die gebruik van **wapens**, die polisiemanne het duidelik die wil en mag om weerstand met geweld te onderdruk

[2 punte vir die stemming + 2 punte elk vir DRIE visuele leidrade]

10. *Toon die foto volgens jou die ware omvang van die geweld wat die staat in die 1980's teen swartmense gebruik het? Verduidelik.*

[VLAK 4]

- **Nee**
- Die staat het troepe en gepantserde voertuie gebruik, die weermag is in burgerlike gebiede ontplooi en lewendige ammunisie is teen mense gebruik.
- Moordbendes en marteling is ook gebruik.
- Hierdie foto toon dat die betogers aggressief gejaag en geslaan word, wat gewelddadig is, maar daar was ander grootskaalse gewelddadige optredes deur die staat wat dit in intensiteit oortref het.

[2 punte vir standpunt + 2 punte vir rede wat standpunt moet ondersteun]

Verwys na Bron D en Bron E

11. **Gebruik Bron D en Bron E om die volgende vrae te beantwoord.**

- 11.1 *Verduidelik hoe Bron E die bewerings in Bron D oor ANC-verwante weerstandsaktiwiteite en die regering se reaksie daarop, bevestig. Gebruik bewyse uit ALBEI bronne om jou antwoord te staaf.*

[VLAK 4]

- Bron E verwys na 'skrikwekkende geweld' en betogende skares en spreek die twyfel uit dat die regering dit kan beheer
- Dit bevestig dat die 'hitte' aangedraai is, soos in Bron D verwys: soos huise wat afgebrand word, plaaslike owerhede wat ineenstort en toenemende swart-teen-swart geweld

[4 punte vir bewyse uit ALBEI bronne]

11.2 *Hoe betroubaar is Bron E vir 'n historikus wat die impak van massa-weerstand teen die apartheidsregering in Suid-Afrika in die 1980's bestudeer? Verduidelik.*

[VLAK 6]

Om volpunte te behaal, moet die oorsaak, doel en vooroordeel/beperking en waarde in die bron genoem word.

- In 'n mate betroubaar of betroubaar met sekere beperkings
- Die bron is geskryf deur 'n lid van die kabinet van die president gedurende die 1980's – Leon Wessels
- Die doel van die boek is skynbaar om 'n persoonlike weergawe te gee van sy deelname aan die politiek in Suid-Afrika en sy besinning oor wat gedurende die laaste jare van apartheid en daarna gebeur het.
- Hy was in verskillende portefeuljes 'n lid van P.W. Botha se kabinet, wat die betroubaarheid van die bron bevraagteken en wat 'n potensiële beperking is.
- Die nabetraging word terugskouend geskryf en sy gedagtes kan selektief wees.
- Dit is ook 'n geredigeerde bron en is 'n kort uittreksel wat nie die volledige weergawe van Wessels se ervaring en waarnemings aandui nie.
- Ten spyte hiervan, is hy egter van mening dat die regering op die agtervoet was en nie die situasie kon beheer nie. Hy verdedig nie die regering of probeer voorgee dat hulle in beheer was nie, wat 'n mens sou verwag van iemand wat in die 1980's 'n lid van die Nasionale Party was. Dit verleen geloofwaardigheid aan wat hy sê, wat die bron redelik betroubaar maak. Sy kommentaar oor die toestand van die land kan deur ander bronne bevestig word – dit is nie verreënde, onakkurate kommentaar nie. Let wel – sy kommentaar kan dalk aandui dat sy perspektief later verander het.
- Hy bied eerstehandse getuigenis aan, nadat hy persoonlik met P.W. Botha en ander lede van die Suid-Afrikaanse regering te doen gehad het – dus kry ons betroubare insig in wat hy oor die situasie in Suid-Afrika in daardie tyd gedink het. Sy gedagtes wat in hierdie bron uitgespreek word, is egter 30 jaar nadat die gebeure plaasgevind het, geskryf, en is moontlik beïnvloed deur daaropvolgende gebeure en herinnerings, asook enige agenda wat hy gehad het om die boek te skryf.

Gebruik hierdie rubriek saam met bogenoemde riglyne.

5–6	Evaluering/Beperking & Vooroordeel Begryp die bron/erken die beperking/fokus op oorsprong en bedoeling in 'n mate en erken vooroordeel om af te lei dat die bron beperkte betroubaarheid het. Erken waarde. Moet 'n verwysing na vooroordeel in die bron of vooroordeel van oorsprong aanhaal/ verskaf, om 6 punte te verdien.
3–4	Ontleding en Beperking Toon die vermoë om die bron te begryp/erken oorsprong en/of bedoeling en vae vermelding van die beperking van die bron as dit alleen gebruik word/geen poging om die bron te evalueer nie (vooroordeel, ens.)
1–2	Begrip Beskryf die inligting wat uit die bron verkry is/kan slegs die bron begryp, maar geen poging om die bron self te evalueer nie (beperkte bespreking van oorsprong of bedoeling).
0	Geen poging aangewend om die vraag te beantwoord nie.

Verwys na Bron F

12. *Gebruik jou eie kennis om aan te dui waarom politieke plakkaate in die 1980's so algemeen deur die bevrydingsbewegings in Suid-Afrika gebruik is.*

[VLAK 2]

- Dit was maklik om te maak, vinnig om te vervaardig en goedkoop materiaal is gebruik
- Kon vinnig versprei word
- Kon vinnig in opsigtelike plekke geplaas word
- Bereik baie mense doeltreffend en gou
- Sensuur van ander vorme van kommunikasie
- Die verbanning van politieke partye

[ENIGE relevante rede/verduideliking]

13. *Verduidelik waarom die regering sulke plakkaate as 'n uitdaging van hul gesag sou beskou. Verskaf TWEE redes en EEN visuele leidraad vir elke rede uit die plakkaat.*

[VLAK 4]

- **Hulle het die regering se mag en gesag bedreig**
- Plakkaat moedig mense aan om te waag om gehoor te word, te marsjeer, te staak, te vergader, te betoog, tot aksie oor te gaan,
- Die plakkaat adverteer 'n 'massabyeenkoms', 'n oproep tot uitdagende massa-optrede, ondanks die moontlikheid van ingryping deur die regering deur middel van hardhandige optrede en geweld.
- **Die plakkaat stel die regering in 'n swak lig – as 'n oorheersende militêre mag**
- Op die plakkaat beweeg die tenk en soldate na die kyker toe – oorheers die tekening

[TWEE redes = 4 punte + EEN visuele leidraad vir elke rede = 4]

Verwys na Bron G

14. **Gebruik Bron G en jou eie kennis om die volgende vrae te beantwoord. Skryf SLEGS die antwoord neer. Geen verduideliking is nodig nie.**

[VLAK 2]

- 14.1 *Noem TWEE 'plaaslike magsinstellings' in Suid-Afrika in die 1980's.*

- Straatkomitees
- Gebiedskomitees
- Volkshowe

- 14.2 *Het die noodtoestand die gewenste uitwerking op die weerstand gehad?*

Nee

14.3 *Verskaf EEN aanhaling om jou antwoord op Vraag 14.2 te staaf.*

- '..... Ondanks die aanhouding van meer as 8 000 mense en ander vorme van onderdrukking, was dit onsuksesvol om die weerstand te onderdruk ...'

14.4 *Watter woord in die gedeelte verwys na die handeling om mense van hul bande te verlos?*

Bevryding

Verwys na Bron H

15. **Gebruik Bron H en jou eie kennis om aan te dui of die volgende stellings WAAR of ONWAAR is. Skryf SLEGS WAAR of ONWAAR. Geen verduideliking is nodig nie. [VLAK 2]**

15.1 *Bron H is 'n sekondêre bron.*

WAAR

15.2 *Die moord op aktiviste het weerstand teen die regering suksesvol belemmer.*

ONWAAR

15.3 *Die UDF het in die laat 1980's deel van die Mass Democratic Movement geword.*

WAAR

15.4 *Slegs interne verset het 'n rol gespeel in die beëindiging van apartheid in Suid-Afrika.*

ONWAAR

15.5 *Die noodtoestand verwys na 'n situasie waar die Suid-Afrikaanse regering die gebruik van buitengewone optrede deur sy veiligheidsmagte toegelaat het.*

WAAR

AFDELING C BRONGEBASEERDE OPSTEL

Gebruik Bron A tot H in die Bronmateriaalboekie om 'n brongebaseerde opstel oor die volgende onderwerp te skryf.

In watter mate het anti-apartheidsaktiviste en organisasies in Suid-Afrika die Nasionale Party se beheer van Suid-Afrika in die 1980's verswak?

Maak seker dat jy die bronne wat verskaf word, gebruik om jou argument te konstrueer en onthou om die bronne se letters as verwysings te gebruik.

[VLAK 2, 3, 4, 5 en 6]

Die opstel word holisties nagesien met behulp van die IEB-brongebaseerde opstelrubriek met die memorandum as riglyn.

- Kandidate kan argumenteer dat anti-apartheidsaktiviste en organisasies die beheer van die regering in 'n **MEERDERE MATE** ondermyn het. Hulle het die regering voortdurend op die agtervoet gehad omdat eersgenoemde nie vernietig kon word nie. Hulle sou hulself hergroepeer wanneer dit nodig was, hulle het hul op 'n verskeidenheid doeltreffende maniere verset, en alhoewel die regering voortdurend deur verbanning, aanhouding, moord, ens., op hierdie verset reageer het, is die regering nogtans altyd ondermyn in terme van sy beheer oor die land.
- In 'n **MINDERE MATE** het anti-apartheidsaktiviste en organisasies die beheer van die regering ondermyn: die regering was altyd in beheer deur die gebruik van geweld – die weermag, SAP, media, wette, howe – dit het kragtiger hulpbronne gehad om opstand te onderdruk – die noodtoestand was ook doeltreffend om weerstand te demp, en die regering se gesag is nooit naastenby getroef nie.

OF

- Kandidate kan argumenteer dat anti-apartheidsaktiviste en organisasies die beheer van die regering in 'n **MINDERE MATE** ondermyn het. Die regering was altyd in beheer deur die gebruik van geweld – die weermag, SAP, media, wette, howe – dit het kragtiger hulpbronne gehad om opstand te onderdruk – die noodtoestand was ook doeltreffend om weerstand te demp en die regering se gesag is nooit naastenby getroef nie.
- In 'n **MEERDERE MATE** het anti-apartheidsaktiviste en organisasies die beheer van die regering ondermyn: hulle het die regering voortdurend op die agtervoet gehad omdat die eersgenoemde nie vernietig kon word nie, hulle sou hulself hergroepeer indien nodig, hulle het op verskeie maniere doeltreffend weerstand gebied en hoewel die regering voortdurend gereageer het op hierdie versetdade deur verbannings, aanhouding, moorde, ens., was die regering nogtans altyd ondermyn ten opsigte van sy beheer oor die land.

WEERSTANDAKTIVISTE EN ORGANISASIES HET DIE REGERING SE BEHEER ONDERMYN	WEERSTANDAKTIVISTE EN ORGANISASIES HET NIE DIE REGERING SE BEHEER ONDERMYN NIE
<p>Meerdere/Mindere mate</p> <p>A – Stel voor die weerstandbewegings/aktiviste het die regering se mag bedreig/ondermyn: '... het die bedreiging van so 'n gewapende opstand moontlik 'n rol gespeel om 'n kompromie af te dwing ...'</p> <p>'... die grotendeels nie-gewelddadige verset [het] alreeds enorme ontwinging in die bestaande orde veroorsaak ...'</p> <p>'... Die landswye tweedaagse algemene staking in 1984, die grootste in sy soort in die Suid-Afrikaanse geskiedenis op daardie stadium, het die regering vreesbevange gemaak ...'</p> <p>Verskeie vorms van weerstand het die regering se beheer ondermyn, hoewel indirek:</p> <p>'... Ongeveer 800 000 mense het geweier om werk toe te gaan en 400 000 studente het klasse geboikot. Die staking was meer as 80 persent effektief onder werkers van die beleërde Vaal-townships en aan die Oos-Rand ...'</p> <p>'... semistaatsinstellings het tot stilstand gekom, ten spyte van dreigemente om werkers wat by die staking aangesluit het, af te dank. ... die wegbly-aksie was die suksesvolste in Suid-Afrika se geskiedenis ...'</p> <p>Weerstand het die regering se outoriteit ondermyn:</p> <p>'... Die gesamentlike krag van georganiseerde arbeid en die steun van die UDF-geaffilieerde organisasies het die regering 'n groot knou toegedien wat die politici, ... en die weermag laat swaarkry het ...'</p> <p>'... het die noodtoestand die nie-gewelddadige beweging nie verhoed om voort te gaan nie...'</p>	<p>Meerdere/Mindere mate</p> <p>A – Die regering is nooit regtig bedreig om deur geweld omvergewerp te word nie:</p> <p>'... Terwyl die gewapende stryd nooit 'n vlak bereik het wat die voortbestaan van die regime bedreig het nie ...'</p> <p>'... het die regime duidelik die middele gehad om 'n suksesvolle opstand vir baie jare te verhoed ...'</p> <p>Die regering het die militêre mag besit om beheer te handhaaf, wat effektief gebruik is:</p> <p>'... Wit Suid-Afrika het verreweg die magtigste militêre masjien op die vasteland gehad. Teen die vroeë tagtigerjare het Suid-Afrika 'n goed-opgeleide operasionele mag van 180 000 manskappe gehad, en met 'n reserwemag wat voortdurend aangevul is deur universele blanke diensplig, kon byna 'n halfmiljoen troepe binne 'n paar uur gemobiliseer word ...'</p> <p>'... Die Suid-Afrikaanse lugmag het oor meer as 875 vliegtuie beskik, insluitende meer as 500 vegvliegtuie en meer as 200 helikopters; die weermag het meer as 260 tenks, 1 300 gepantserde voertuie ... en 'n groot hoeveelheid selfaangedrewe medium en swaar artillerie gewere besit ...'</p> <p>'... Die wapens van die bevrydingsbewegings ... was beperk tot klein, verouderde Westerse wapens en 'n beperkte voorraad beskeie Sowjet-hardeware ...'</p> <p>Daar was ander faktore wat die regering gehelp het om beheer te behou, wat die weerstand se vermoë om dit te ondermyn, belemmer het:</p> <p>'... Die swart townships buite Suid-Afrikaanse stede is so ontwerp dat dit maklik afgesper kon word ... wat dit vir die weermag maklik gemaak het om enige gewapende opstand te onderdruk ...'</p> <p>'... ANC-leiers [het] in die middel van die 1980's 'n 'volksoorlog' van massiewe gewapende verset binne die townships begin voorstaan. So 'n scenario was nooit realisties nie ...'</p> <p>'... die beperkings [was] so omvattend en die boetes so buitensporig dat dit die gewelddadige versetpogings belemmer het ...'</p>
<p>B – Kerke het hul vlak van militantheid verhoog – daardeur die regering ondermyn:</p> <p>'... kerke [het] versigtig verder beweeg as bloot die veroordeling van ongeregtigheid na oproepe tot spesifieke vorme van optrede, insluitende burgerlike ongehoorsaamheid, internasionale ekonomiese sanksies en weerstand teen verpligte militêre diensplig...'</p>	<p>B – Die regering het alle middele tot sy beskikking gebruik om enige poging om sy gesag te ondermyn, te vernietig:</p> <p>'... [het] verbannings, deportasies, doodsdreigemente, aanhouding en selfs marteling van godsdiensteleiers 'n kenmerk geword van die politieke samelewing in die 1980's ...'</p>

	<p>'... 'n veldtog van verguising is van stapel gestuur deur die publikasies en preke van regse godsdiensorganisasies ...'</p> <p>Soos die media: '... maar die nasionale belang het ook beperkings op die massamedia vereis ...'</p> <p>'... Teen die vroeë 1980's het meer as honderd wette geregleer wat joernaliste mag rapporteer ... na 1984 het maatreëls om koerante van die opposisie te intimideer en te muilband nuwe uiterstes bereik ...'</p> <p>En die howe en die regstelsel: '... die howe ... [het] gehelp om blanke heerskappy te handhaaf ... die regering ... het die land se veelvuldige veiligheidswette hersien en gekonsolideer tot 'n nuwe ... Wet op Binnelandse Veiligheid ... Toe agente van die ondergrondse ANC gearresteer is ... het die daaropvolgende politieke verhore ... die vyande van die regime as gewelddadig bestempel, hulle vir lang tye toegesluit of galg toe gestuur ...'</p>
<p>C – Die feit dat daar 'n betoging plaasvind in die lig van die veiligheidsmagte wat teenwoordig is en veiligheidswetgewing, is 'n bewys van die feit dat aktiviste en organisasies soos die UDF steeds die regering geteister het, dit wil sê ondermyn het. Alhoewel hulle self ernstig ondermyn is, sou hulle nie stilgemaak word nie.</p>	<p>C – Die veiligheidsmagte was altyd teenwoordig om die protesaksie te probeer stuit – die SAP gebruik hier wapens om die skare te uit mekaar te dryf, gebruik geweld/aggressie – hulle is in beheer.</p>
<p>D – '... Dit ly geen twyfel dat die ANC daarin geslaag het om dinge warm te maak en die Suid-Afrikaanse regering se voete aan die brand te steek nie ...'</p> <p>Voorbeelde: '... Tussen September 1984 en Mei 1986 is 3477 private swart huise vernietig of erg beskadig, ...'</p> <p>'... onderwys in nie-blanke gebiede het tot stilstand gekom, ...'</p> <p>'... swart plaaslike owerhede het verbrokkel ...'</p> <p>'... 573 mense is in swart-op-swart geweld gedood, waaronder 295 wat deur die halssnoermetode verbrand is ...'</p>	
<p>E – Daar is bewyse dat sommige van mening was dat die gesag, mag en beheer van die regering ondermyn is:</p> <p>'... Enigiemand wat hierdie tonele van geweld, die brande, die betogende skares, gesien het, moes sekerlik besef dat die land op die rand van ineenstorting was ...'</p> <p>'... Die gewelddadige betogings het my baie gepla – ek het die indruk gekry dat die veiligheidsmagte nie in staat was om die massas te onderwerp en die onrus te beheer nie ...'</p>	

<p>'... Dit was duidelik dat ons politieke inisiatiewe nie vindingryk genoeg was om hierdie revolusie te stuit nie ...'</p>	
<p>F – Die feit dat burgers adverteer het en toe 'n massa-byeenkoms gehou het op 'n tydstip toe die regering weerstand met toenemende felheid onderdruk het, toon dat die weerstand voortgeduur het, dit maak nie saak wat nie, en inderdaad die regering se beheer ondermyn het. Die onderwerpe wat tydens die byeenkoms bespreek sou word, was onder meer die noodtoestand en voortdurende vorms van weerstand teen die staat, soos verbruikers- en skoleboikotte – wat almal daarop gemik was om die owerheid en beheer te ondermyn.</p>	<p>F – Die regering kan beweer dat die SAW – soos gesien in die groot tenk op die plakkaat – 'n mate van beheer/vrees uitoefen. Hul noodtoestand en die gebruik van mag het reaksie by die mense ontlok, wat dit in gedagte moes hou tydens die beplanning van protesoptredes.</p>
<p>G – Voorbeelde van ondermyning van regeringsgesag: '... Namate weerstand teen apartheid in Suid-Afrika toegeneem het, veral toe swart plaaslike owerhede in duie begin stort het en plaaslike magsinstellings ... hulself begin vestig het ...'</p> <p>Regeringsoptrede kon nie weerstand stopsit nie, dus is hul gesag ondermyn: '... Ondanks die aanhouding van meer as 8 000 mense en ander vorme van onderdrukking, was dit onsuksesvol om die weerstand te onderdruk wat in hierdie tyd verder toegeneem het ...'</p>	<p>G – Die regering handhaaf beheer, en laat hom nie ondermyn nie, deur noodtoestande te verklaar en die toegevoegde mag te gebruik wat daarmee gepaard gaan: '... die regime [het] besluit dat 'n meer onderdrukkende mag nodig was om sy gesag te probeer herstel. In Julie 1985 is 'n noodtoestand in baie dele van die land afgekondig ...'</p> <p>'... Die regime het hom egter slegs voorberei op 'n kragtiger aanval op die bevrydingsbeweging. Dit het in Junie 1986 in werking getree met die afkondiging van 'n nuwe, landwyse noodtoestand ...'</p>
<p>H – Ondoeltreffende regeringsoptrede teenoor hulle: '... Dit het egter min verskil aan die oproerigheid of die geweld gemaak. As sommige UDF-leiers op een of ander manier geneutraliseer is, het ander aktiviste onmiddellik tot aksie oorgegaan ...'</p> <p>Reaksie van aktiviste was om: '... met skool-, bus- en verbruikersboikotte te begin om teen die aanhoudings te protesteer en druk op die regering te verhoog ...'</p> <p>Ander punte: '... Die front het egter ook groot winste behaal ten koste van die regering ...'</p> <p>'... die verklaring van 'n gedeeltelike noodtoestand [het] die regering benadeel en die rewolusionêre alliansie onderskraag ...'</p> <p>'... Die moord op aktiviste het ook teen Pretoria geboemerang... want hierdie sterftes is onvermydelik gevolg deur gepolitiseerde begrafnisse, wat verdere onrus, boikotte en wegblyksie aangewakker het ...'</p>	<p>H – Die regering gebruik streng onderdrukkende maatreëls om weerstand te bekamp en te verseker dat dit nie ondermyn word nie '... Die polisie het spoedig met buiteregterlike teregstellings begin. In Mei 1985 is drie Pebco-aktiviste ... deur die veiligheidsmagte ontvoer en ... ondervra, gemartel en doodgemaak ...'</p> <p>Maatreëls was doeltreffend: '... daar [was] min vooruitsig dat die ANC 'n suksesvolle opstand sou kon bewerkstellig ...'</p>

Totaal: 200 punte

GENERIESE RUBRIEK VIR BRONGEBASEERDE OPSTEL

	Argument + fokus	Gebruik van bronne	Teenargument (T/A)	Struktuur + styl	Hoofindruk
7+ 90–100% 45–50	Neem standpunt in. Hou standpunt deurgaans vol. Behou duidelike en konsekwente fokus. Verstaan alle aspekte van die vraag. Skakel bronne en vraag baie goed aaneen.	Gebruik al die bronne en verwys daarna deur die letter te gebruik. Gebruik besonderhede uit die bronne om argument en teenargument te staaf. Haal selektief aan waar toepaslik.	Bespreek T/A volledig. Erken T/A in inleiding en slot. Skakel T/A deurgaans met hoofargument.	Kort inleiding en slot wat daarop fokus om die vraag te beantwoord. Gebruik paragrawe. Uitdrukkingsvermoë vlot.	Opstel is logies, samehangend en bondig. Dit toon uitstekende historiese insig en begrip.
7 80–89% 40–44	Neem standpunt in. Hou standpunt vol, met geringe dwalings wat nie afbreuk doen aan die begrip of fokus nie. Skakel bronne en vraag goed aaneen.	Soos hierbo.	Soos hierbo.	Soos hierbo.	Opstel is duidelik en akkuraat, alhoewel die styl nie altyd bondig is nie. Dit toon baie goeie historiese insig en begrip.
6 70–79% 35–39	Neem standpunt in. Fokus op die vraag, maar mag enkele dwalings in fokus of bedoelde fokus hê wat van die argument afwyk. Skakel bronne en vraag aaneen.	Gebruik al die bronne en verwys daarna deur die letter te gebruik. Gebruik besonderhede uit die bronne, maar daar is soms leemtes of geringe afwykings in bewyslewering. Haal selektief aan waar toepaslik.	Identifiseer T/A.	Inleiding en slot wat daarop fokus om die vraag te beantwoord. Gebruik paragrawe. Uitdrukkingsvermoë bevredigend.	Opstel is 'n goeie poging, maar diepte ontbreek dalk. Dit is oor die algemeen vloeiend, maar beperkte herhaling kom voor. Enkele beperkings in historiese insig en begrip kom voor.
5 60–69% 30–34	Poog om standpunt in te neem. Leemtes in fokus of gebruik bygevoegde/geïmpliseerde fokus. Argument is nie konsekwent nie, of oppervlakkig. Toon geringe bewys dat bronne en vraag aaneenskakel.	Gebruik die meeste bronne en verwys daarna deur die letter te gebruik. Beskryf of parafraseer bronne eerder as om inligting daaruit te gebruik. Gebruik te veel lang aanhalings uit die bronne.	Identifiseer T/A, maar nie volledig nie. Laat sommige aspekte van T/A uit.	Inleiding en gevolgtrekking teenwoordig, maar gebrekkig. Uitdrukkingsvermoë bevredigend.	Opstel poog om die vraag te beantwoord, maar is nie deurgaans vloeiend en akkuraat nie. Dit toon basiese insig, maar daar is beperkte historiese begrip.

4 50–59% 25–29	Neem swak standpunt in. Gebruik bygevoegde/geïmpliseerde fokus. Wend 'n swak poging aan om bronne en vraag aaneen te skakel.	Laat 2 of 3 bronne uit. Beskryf of lys* bronne eerder as om inligting daaruit toepaslik te gebruik. Gebruik ontoepaslike of te lang aanhalings. Bondel* bronne saam.	Identifiseer T/A op basiese vlak.	Swak inleiding en slot. Inleiding OF slot ontbreek. Strukturele probleme (bv. gebrek aan paragrawe.) Uitdrukkings-vermoë bevredigend.	Opstel toon oppervlakkige begrip van vraag. Daar is min bewys van historiese begrip en insig.
3 40–49% 20–24	Wend 'n power poging aan om standpunt in te neem. Weinig poging om te fokus. Toon min begrip van argument. Bevat onjuisthede. Leemtes in argument. Poog onsuksesvol om bronne en vraag aaneen te skakel.	Gebruik slegs die helfte van die bronne. Het swak begrip van bronne. Gebruik weinig toepaslike aanhalings.	Het geen T/A nie of dit is ooreenvoudig.	Strukturele probleme. Inleiding en/of slot ontbreek. Uitdrukkings-vermoë swak.	Opstel is moeilik om te lees of die argument is moeilik om te volg. Dit toon 'n gebrek aan begrip van die vraag, of hoe om die bronne te gebruik om die vraag te beantwoord.
2 30–39% 15–19	Wend geen poging aan om standpunt in te neem nie. Fokus nie op vraag nie. Onvermoë om bronne en vraag aaneen te skakel.	Gebruik baie min bronne. Het 'n baie swak begrip van bronne.	Soos hierbo.	Strukturele probleme. Uitdrukkings-vermoë baie swak.	Opstel toon geen begrip van historiese kwessies soos in die bronne aangetref nie. Dit toon weinig begrip van die vraag, maar kandidaat het gepoog om sommige inligting in die bronne te gebruik.
1 0–29% 0–14	Wend geen poging aan om te fokus nie. Verstaan die vraag glad nie.	Gebruik slegs een of geen bronne nie. Skynbaar nie in staat om relevante bronne te gebruik nie.	Geen T/A nie.	Strukturele probleme. Uitdrukkings-vermoë uiters swak.	Opstel toon uiters gebrekkige begrip van bronne of van vraag, of hoe die twee aaneenskakel.

- Lys bronne – gebruik bronne alfabeties eerder as om dit te groepeer ter ondersteuning van die argument of teen-argument
[bv. Bron A toon ...; Bron B beweer ...; Volgens Bron C ...; In Bron D ... ens.]
- Bondel bronne saam – hanteer verskeie bronne gelyktydig eerder as afsonderlik, en gee daarmee te kenne dat almal dieselfde ding sê [bv. Bronne A, C, F en H]